

Миле Суботић

докторанд, Православни богословски факултет, Универзитет у Београду

Утицај древних монашких устава на документ „Опште одредбе за оснивање и управљање светим манастирима у Грчкој Православној архиепископији Америке“

Сажетак: Предмет рада је упоредна анализа утицаја древних монашких устава: преподобног Пахомија Великог, Светог Василија Великог, преподобног Јована Касијана, и преподобног Бенедикта, на документ „*Опште одредбе за оснивање и управљање светим манастирима у Грчкој Православној архиепископији Америке*“. Уводни део рада је кратка историја Грчке Православне помесне Цркве у Сједињеним Америчким Државама. Упоредној анализи докумената, претходи демографски и географски преглед грчких, али и других православних монашких заједница у Америци, са њиховом кратком историјом. Посебан осврт у раду дат је на улогу архимандрита Јефрема Филотејског и Аризонског, у оснивању, и духовном руковођењу монашких заједница у Америци. У закључку се сагледавају изазови и перспективе православног монаштва, и монашких заједница у САД.

Кључне речи: Грчка Православна архиепископија Америке, монаштво у САД, Јефрем Филотејски, Статут Свете Горе Атонске, Древни монашки уставни.

У приручнику деноминација у Сједињеним Државама из 1995. године, налазимо да православних Грка у Америци има два ипо милиона. Грчка архиепископија према подацима из овог приручника има једанаест епархија, 535 храмова, осамнаест парохијских школа, девет летњих кампова, сиротиште, колеџ, богословску школу, три интерната, и један старачки дом. Грчка Православна архиепископија Америке је највећа православна јурисдикција у Сједињеним Државама.¹ Упадљиво је да се у приручнику деноминација не спомиње ниједан манастир. Васељенски патријарх Вартоломеј у пропратном акту, који одобрава документ „*Опште одредбе за оснивање и управљање светим манастирима у Грчкој Православној архиепископији Америке*“, потврђује да монаштво у Грчкој Православној архиепископији Америке чини прве кораке. У овом акту, који датира од 16. фебруара 2005. године, патријарх Вартоломеј каже да се то догађа осамдесет година након оснивања и административног уређивања грчких парохија у Сједињеним Државама.²

Грчка Православна архиепископија Америке

Грци су у сједињене америчке Државе почели да се досељавају у већем броју између 1890. године и 1914. године. Њихов други емиграциони талас је трајао до 1918. године до 1929. године. Грци су се у Америку досељавали из свих крајева данашње Грчке, са егејских острва, Кипра, из Константинопоља, и других делова Мале Азије. За

¹ Mead, S. Frank and Hill, S. Samuel, *Handbook of Denominations in The United States*, Abingdon Press, Nashville, 1995, 231.

² *Писмо патријарха константинопољског Вартоломеја Димитрију архиепископу Америке од 16. фебруара 2005. године*, Greek Orthodox Archdiocese of America, New York, 2005.

своје парохије у Сједињеним Државама, тражили су и добијали, свештенике из Јеладске Цркве и Васељенске патријаршије. Пошто у Америци нису имали организован црквени живот, ово свештенство је одржавало везу са својим матичним помесним Црквама. Растући национализам је довео до кршења канонског поретка, који налаже постојање једне Цркве на једној територији. Између 1904. и 1905. године, грчка парохија Свете Тројице у Њујорку је, у државно-правном смислу, постала власништво грађана, како би избегла да остане под јурисдикцијом Руске Цркве.³ Период конфузије у црквеном животу америчких Грка је трајао од 1908. године до 1922. Године. У овом периоду је јурисдикција над грчким парохијама у Америци пребацивана са Васељенске патријаршије на Јеладску Цркву, и поново са Јеладске Цркве на Васељенску патријаршију. Оснивачким томосом из 1922. године, основана је Грчка Православна архиепископија Северне и Јужне Америке. Њен први поглавар је до 1937. године био архиепископ Александар. Ова архиепископија је имала четири епархије, које су биле под јурисдикцијом Васељенске патријаршије.⁴

У оквиру мултиетничке Православне мисије, која је била под јурисдикцијом Руске Цркве, етничке групе су формирале своје епархије. Већина православних емиграната у Америци је желела да одржава везу са Црквама у својим матицама.⁵ Већина грчких заједница је са овим циљем, формирала независне парохије, којих је 1920. године било око 150. Од ових парохија је архиепископију формирао Мелетије Метаксакис. Овај контроверзни архијереј, најпре је био епископ на Кипру, затим архиепископ Јеладске Цркве, након тога Патријарх цариградски, и на крају Патријарх александријски. Мелетије Метаксакис је у Америку дошао, након што је смењен са архиепископског трона у Атини, услед политичких промена у Грчкој. Представљајући се као архиепископ Јеладске цркве у егзилу, Метаксакис је грчке парохије објединио у националну епархију у септембру 1921. године. Два месеца касније изабран је за Васељенског патријарха. Јурисдикцију над Грчком архиепископијом у Америци, пребацио је са себе као архиепископа Јеладске Цркве, на себе као Васељенског патријарха. Ову одлуку је правдао тумачењем двадесетосмог канона Четвртог васељенског сабора, да је васељенски патријарх поглавар свих Православних у „варварским земљама“. Овај чин Мелетија Метаксакиса изазвао је велика оспоравања у наредних десет година међу Грцима. Јединство грчких парохија у Сједињеним Државама успоставио је архиепископ Атинагора Спиру, у периоду између 1937. године и 1948. године, када је и он изабран за Васељенског патријарха.⁶ Архиепископ Атинагора је 1937. године отворио Грчку православну богословско школу у Памфрету, у држави Конектикат. Ова школа је касније премештена у Бруклин у Масачусетсу. Архиепископа Атинагору је по избору за Васељенског патријарха наследио архиепископ Михаило Констан-

³ У Сједињеним Америчким Државама није било грчког епископа све до 1918. године. Уп: Meyendorff, John, "One Bishop in One City", *St. Vladimir's Seminary Quarterly*, vol. 5, 1961, 54–63; Schrank, Marvin Leonard James, "Problems of Orthodoxy in America: The Russian Church", *St. Vladimir's Quarterly*, vol. 4, 1962, 186, 187

⁴ Mead, S. Frank and Hill, S. Samuel, нав. дело, 231.

⁵ Комунистичка револуција у Русији довела је до прекида веза и материјалне помоћи Московске патријаршије првобитној мисионарској епархији у Америци. Правни статус мисионарске епархије у Сједињеним Државама био је доведен у питање. Структура мисионарске епархије под руском јурисдикцијом у Америци иначе је била мултиетничка. Стога и није чудно што су емигранти желели да одржавају везу са матичним Црквама. Многе заједнице Грка, Бугара и Срба, образовале су независне парохије. Друге православне националне заједнице следиле су овај пример. Америчка епархија се дезинтегрисала у десет епархија, од којих је свака признала ауторитет друге помесне Цркве. Уп: Mead, S. Frank and Hill, S. Samuel, нав. дело, 234; Binns, John, *An Introduction to the Christian Orthodox Churches*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, 23; Хопко, Томас, *Православна вера: О Библији и историји Цркве*, Каленић, Крагујевац, 2006, 202, 203.

⁶ Binns, John, нав. дело, 158; Хопко, Томас, нав. дело, 208; *The Blackwell Dictionary of Eastern Christianity*, Blackwell Publishers, Malden, Massachusetts, 2001, 311

тинидес.⁷ За наследника Архиепископа Михаила, који се упокојио 1959. године, Цариград је одредио архиепископа Јакова Кукузиса. Овај грчки првојерарх је активно учествовао у друштвеном животу Америке. Одлазио је на инаугурације америчких председника, и учествовао у Јужњачким маршевима са Мартином Лутером Кингом, борећи се за права Афроамериканца. Део грчке популације у Америци је због тога архиепископа Јакова оптуживао за проамеричке и антигрчке активности. Угледни амерички православни теолог Томас Хопко, сматара да је архиепископ Јаков продужавао политику својих претходника. Хопково је мишљење да је архиепископ Јаков, у својој архидијези, успоставио врло централизован административни систем, и да је наглашавао грчке карактеристике. Једна од највећих заслуга овог грчког првојерарха у Америци је била та, што је у марту 1960. године, сазвао све поглаваре канонских јурисдикција у Америци, да почну да расправљају о блиској сарадњи. Исте године,⁷ јуна, основана је СКОБА — Стална Конференција канонских православних епископа у Америци, која је дала основ за координацију интерправославних активности.⁸

Монаштво у Сједињеним Америчким Државама

У Сједињеним Америчким Државама постоји преко осамдесет православних манастира. Први манастир у Америци је основан 1794. године на острву Кодијак на Аљасци. Овај манастир је деценијама био напуштен. На месту ове монашке насеобине, данас се налази скит Светог Архангела Михајла, који је под јурисдикцијом Српске Православне Цркве. У његовој близини, на острву Нелсон, налази се и женски скит Светог Нила.⁹

Најстарија монашка заједница, која у Сједињеним Државама постоји у континуитету, је манастир Светог Тихона у Саут Канаану у Пенсилванији, који је под јурисдикцијом Православне Цркве у Америци. Овај манастир је основан 1904. године, и у свом комплексу, поред саборне цркве, има и конак, богословију, штампарију, мазулеј, звоник, капеле, мушку и женску гостопријемницу, и два одвојена музеја. Уз монашки живот, који у манастиру Светог Тихона траје више од једног века, школовале су се хиљаде теолога и клирика.¹⁰

На локалним нивоима, у локалним парохијским заједницама у Америци, православни етос се пројављује на различите начине. Слично је и са монашким заједницама у Сједињеним Државама, што се види на неколико следећих примера.

Нови Скит у Кембриџу, у држави Њујорк, који је под јурисдикцијом Православне Цркве у Америци, је монашка заједница мушкараца и жена, који су смештени у одвојеним здањима. У засебном здању се налазе породични људи, који се у манастиру привремено уче строжијем хришћанском животу. Нови Скит је основан 1966. године, као заједница римокатолика источног обреда. Православној Цркви у Америци су се присајединили 1979. године. Манастир уз конаке има две цркве, звонару, гробље, продавницу сувенира, радионице, гостопријемницу, кућице за псе и штенаре. Монаси Новог Скита гаје и дресирају немачке овчаре, али и дуге расе паса. Поред тога производе и продају суво месо и сиреве са сопственом ети-

⁷ Хопко, Томас, *нав. дело*, 208; *The Blackwell Dictionary of Eastern Christianity*, *нав. дело*, 200, 25

⁸ Хопко, Томас, *нав. дело*, 217, 218; *The Blackwell Dictionary of Eastern Christianity*, 25.

⁹ Обилазак ових монашких заједница је могућ, само уколико се поклонници унапред најаве писмом, пошто скитови немају интернет и телефон. Уп: Krindatch, Alexei, *Five Interesting Facts about Orthodox Church Geography and Demography in the United States*, Assembly of Canonical Orthodox Bishops in North and Central America, 2010, 27.

¹⁰ Krindatch, Alexei, *нав. дело*, 29

кетом. Манастир Нови Скит издаје свој журнал о поезији, прози, уметности, и фотографији. Монаси и монахиње ове заједнице се још баве и компоновањем црквене музике, и публикују црквене књиге.¹¹

Манастир Светог Пајсија у Сафорду у Аризони, који је под јурисдикцијом Српске Православне Цркве¹², је женска монашка заједница, у којој се публикују књиге о духовности, праве бројанице, и који има потпуно опрмљену књижару. У настојању да се самостално издржавају, монахиње гаје поврће, и одржавају фарму коза. У монашкој школи, која је посвећена Покрову Пресвете Богородице, монахиње поучавају и тудоришу кроз додатну наставу, девојке које воле манастирски живот.¹³

Манастир Свете Марије Египћанке, који је под јурисдикцијом Руске Православне Цркве, првобитно се налазио у Њујорку, и имао је мисију да помаже градској сиротињи. Заједница се касније проширила, и преселила у руралну средину Тредвел, у држави Њујорк. Фарма површине од преко педесет хектара, са две велике штале, преименована је у манастир Пустиња Спаситељева. Једна од штала, која је стара преко двеста година, реновирана је и преправљена у капелу.¹⁴

На фарми величине стодвадесет хектара, налази се манастир Свете Тројице у Џорданвилу, у држави Њујорк, који је под јурисдикцијом Руске Заграничне Цркве. Овај манастир се сматра једним од најважнијих у Сједињеним Америчким Државама. Манастир чини велики комплекс, који чине саборни храм, богословија, издавачка кућа са штампаријом, повртњак, пчелињак, и велико гробље. Манастир је издао велики број публикација важних за Православље, међу којима је Џорданвилски молитвеник, који молитвено надањује православце свих јурисдикција.¹⁵

Улога архимандрита Јефрема Филотејског

Архимандрит Јефрем Филотејски, познат је још као стартац Јефрем, и Јефрем Аризонски. Бивши је игуман светогорског манастира Филотеј. Тренутно живи у грчком манастиру Светог Антонија у Аризони. Као јеромонах служи скоро шездесет година, а као духовник и игуман скоро пола века. Старац Јефрем је дванаест година био ученик светогорског старца Јосифа Исихасте, који се упокојио 1959. године. Родио се у грчком граду Волосу као Јован Мораитис, 1927. године. Родитељи су му били веома побожни и сиромашни. Од своје четрнаесте године је желео да се замонаши. Благослов за ступање у монашки чин добио је од свог духовника Јефрема, тек када је напунио деветнаест година. О одласку на Свету Гору 1947. године, и свом сусрету са Јосифом Исихастом, старац Јефрем је детаљно писао у књизи „*Мој сѝарац Јосиф Исихаста*“. Јефрем Филотејски је замонашен и рукоположен у ђаконски и презвитерски чин 1948. године. Јосиф Исихаста је јеромонах Јефрема духовно руководио веома строго, и уз честу грдњу.¹⁶ Након упокојења старца Јосифа, јеромонах Јефрем је наставио да живи строго аскетски до 1973. године, када је изабран за игумана ма-

¹¹ Krindatch, Alexei, *нав. дело*, 29

¹² Сестринство овог манастира чине монахиње које су преобраћене у Православље, и накнадно потпале под српску црквену јурисдикцију. О манастирима Српске Православне Цркве у САД: Светога Саве у Либертивилу, Нове Грачанице на Трећем Језеру у Илиноису, Марче у Пенсилванији, и Рођења Пресвете Богородице у Индијани, опширно су писали Ђоко Слијепчевић, епископ Сава Вуковић, и протођакон Станимир Спасовић.

¹³ Krindatch, Alexei, *нав. дело*, 30

¹⁴ *Исѝо*, 30

¹⁵ Krindatch, Alexei, *нав. дело*, 30

¹⁶ Филотејски, Јефрем, *Мој сѝарац, Јосиф исихаста*, Верско добротворно старатељство Архиепископије београдско-карловачке, Београд, 2014, 22–27

настира Филотеј. За кратко време обновио је филотејско монаштво, и стекао углед великог духовника. Светогорска упрва је архимандрита Јефрема замолила да се духовно постара за обнову монашког живота и у манастирима Ксиропотам, Констанит и Каракал. Поред светогорских манастира, старац Јефрем је духовно руководио и манастире Светог Јована Претече у Сересу, Пресвете Богородице у Волосу, и Светог Архангела Михаила на Тасосу, који је био филотејски метох.¹⁷

Када се разболео 1979. године, Јефрем Филотејски је отишао на операцију у Канаду. Након успешног опоравака, провео је месец дана са представницима локалних грчких заједница. Тада је увидео да су се Грци на Америчком континенту удаљили од традиционалне побожности. Приметио је да су се неприпремљени причешћивали, без поста и исповести, и да се црквене заједнице нису придржавале канона.¹⁸ Све чешће је након тога одлазио у Америку. Најпре је ишао у Торонто, Ванкувер и Монреал у Канади, а касније и у Сједињене Америчке Државе. Светогорска управа је од Јефрема Филотејског убрзо затражила да се определи између Америке и Свете Горе. Јефрем се определио за обнову духовног живота у Америци. Синод Грчке архиепископије у Америци је најпре одбио старца Јефрема. Читаву годину је провео у Руској Заграничној Цркви, где је како сам каже, био примљен са великом љубављу и искреним разумевањем. Проблем канонског пријема и статуса Јефрема Филотејског решен је личним залагањем Васељенског патријарха. Након повратка у грчку јурисдикцију, Јефрем Филотејски је добио право да оснива манастире у Сједињеним Државама и Канади. У периоду од 1995. године до 2005. године, старац Јефрем је основао шеснаест манастира широм Америке, који су под јурисдикцијом Грчке Православне архиепископије Америке.¹⁹

Најпре је недалеко од Питсбурга у Пенсилванији, основао манастир Рођења Пресвете Богородице. Најважнији манастир који је старац Јефрем основао, посвећен је светом Антонију Великом. На место без струје, воде, и грађевинског материјала, где је подигао овај манастир, старац Јефрем је дошао 1995. године са пет монаха. Манастирско имање је данас оаза у Соноран пустињи, која се налази у Аризони, јужно од града Феникса. Поред великих манастирских здања, налази се сложен систем вртова, стаза, и летњиковача, са фонтанама у шпанском стилу. На имању величине четрдесет хектара, налази се повртњак, виноград, маслињак, и воћњак цитруса. Манастирски конач има капацитете за преко педесет монаха. Три гостопријемнице могу да угосте педесет поклоника, а постоји и посебна гостопријемница за свештенство.

Манастир Благовести у Редику на Флориди, основао је старац Јефрем, 1998. године. Монахиње ове бетиљи су пореклом из средњевековног манастира Часнога Јована Претече у Сересу у Грчкој. Баве се производњом тамјана по светогорској рецептури.²⁰

Опште одредбе за оснивање и управљање светим манастирима у Грчкој Православној архиепископији Америке

У преамбули документа стоји, да је су „*Опшће одредбе за оснивање и управљање светим манастирима у Грчкој Православној архиепископији Америке*“, састављене у духу учења, поретка, и Предања Православне Цркве. То подразумева каноне васе-

¹⁷ Ангелопулос, Атанасије, Монашка заједница Свете Горе, Манастир Хиландар, Света Гора Атонска, 1997, 50, 51.

¹⁸ Филотејски, Јефрем, *Очинске йоуке*, Православна мисионарска школа при храму Светог Александра Невског, Београд, 2000, 6–9.

¹⁹ Krindatch, Alexei, *нав. дело*, 30.

²⁰ Krindatch, Alexei, *нав. дело*, 30.

љенских и помесних сабора, који се тичу монаштва, као и повељу Грчке Православне архиепископије Америке, коју је издала Васељенска патријаршија 2003. године.²¹

Први члан документа се бави дефиницијом манастира као црквених институција, и објашњава разлоге њихових оснивања. Ове црквене институције су дефинисане као део локалне Евхаристијске заједнице, и под јурисдикцијом су локалног митрополита. Манастири су према овој одредби, правни ентитети са тачке гледишта црквеног и грађанског права. Манастири се управљају према општепознатим монашким правилима, и према одредбама, које ће за сваки од њих бити прописане. Иако су манастири према канонима и општепознатим монашким правилима, црквене институције са сопственом управом, они нису одвојени од свакодневног живота Цркве и Евхаристијске заједнице, чији су неодвојив део. У духовном и административном смислу, манастири су под надзором локалног митрополита. Према Православном монашком предању, разлог за постојање манастира је аскеза, подвизавање, и усавршавање монаха и монахиња, који у њима живе. То се остварује кроз служење Тројичном Богу, и чување завета безбрачности, сиромаштва и послушности. Уколико постоје могућности, и уз благослов настојатеља, манастири указују гостопримство поклоницима.²²

Други члан документа тиче се оснивања манастира. Као институција са становишта црквеног и грађанског права, манастир се оснива уз писмену сагласност надлежног митрополита. Ову писмену сагласност треба да ратификује Синод архиепископије. Након добијања ове ратификације, митрополит издаје оснивачку повељу за манастир.²³

Трећи члан говори о освећењу манастира. Након издавања оснивачке повеље, надлежни митрополит освећује манастир и његову цркву. За ту прилику епископ пише акт о освећењу, који треба да се одштампа у званичном гласилу и годишњаку епархије. Овај акт треба да се чува у архиви Синода, Архиепископије, митрополије и манастира. Акт о освећењу мора да има јасне одредбе, да је манастир неоутиђив, и да његова намена не може да се промени. Сажетак овога акта мора да се налази на металној или мермерној плочи, која се поставља на манастирску цркву.²⁴

Четврти члан дефинише права и дужности митрополита. Сваки манастир је под јурисдикцијом локалног митрополита, који се о њему стара очински, и уз пуну пажњу, у складу са канонима, оснивачком повељом, Општим одредбама архиепископије, и важећим грађанским законима. Надлежни митрополит се спомиње на службама у манастиру. Митрополит потврђује избор игумана или игуманије. Према утврђеном богослужбеном поретку, након великог славословља на јутрењу, и пре почетка Литургије, митрополит игуману уручује напрсни крст, мандију, и игумански жезал. Игуман је једини који у манастиру може да носи титулу архимандрита. Остали свештенослужитељи остају прости јеромонаси, у складу са древном праксом. Митрополит одобрава монашке постриге. Надлежни епископ суди, у својству председника Црквеног суда митрополије. Митрополит прегледа финансијске извештаје, у складу са Одредбана архиепископије, и важећим грађанским законима. У складу са Предањем, митрополит поставља игумана или игуманију, уколико баратства и сестринсва нису у могућности да их сами изабере.²⁵

²¹ Greek Orthodox Archdiocese of America, *General Regulations for the Establishment and Operation of Holy Monasteries in the Greek Orthodox Archdiocese of America*, New York, 2005, 15.

²² Greek Orthodox Archdiocese of America, *нав. дело*, 15, 16.

²³ *Исѣю*, 16.

²⁴ *Исѣю*, 16, 17.

²⁵ Greek Orthodox Archdiocese of America, *нав. дело*, 17, 18.

Члан пет дефинише административно управљање манастирима. Игуман или игуманија управљају манастиром са Игуманским (монашким) саветом, који се бира из редова пострижених монаха, чија су имена уписана у манастирску *монахологију*. Они манастиром управљају у складу са канонима, оснивачком повељом, Општим одредбама архиепископије, и важећим грађанским законима државе, у којој се налази манастир. Када Игумански савет усвоји интерне одредбе, на одобрење их прослеђује локалном митрополиту и Синоду. Интерне одредбе, и свака промена у њима, на одобрење се шаљу најкасније у року од месец дана. Оне ни у ком случају несмеју да имају елементе који су у супротности са оснивачком повељом и важећим Општим одредбама.²⁶

Шести члан се тиче *синаксиса*, односно општег сабрања братства или сестринства. Ово сабрање пострижених монаха бира игумана, односно игуманију, и чланове Игуманског савета. Опште сабрање може и да смени настојатеља у манастиру. Настојатељ се по аутоматизму смеђује уколико проповеда јеретичко учење, изазове етички скандал, или се утврди да је одговоран за неправилности у руковођењу финансијама. Игуман или игуманија могу да буду смењени, уколико из здравствених разлога, нису у могућности да управљају манастиром.²⁷

Седми члан дефинише права и дужности Игуманског савета. Игумански савет, под надзором локалног митрополита, представља административни и извршни орган манастира. Игумански савет је одговоран за редовно функционисање манастира, у складу са канонима и грађанским законом. Уколико манастир има мање од десет монаха, Игумански савет треба да чини игуман са три монаха. Уколико број монаха прелази десет, број чланова савета се сразмерно увећава. Ово тело одлуке доноси већинским прегласавањем. Уколико је број гласова једнако подељен, преовлађује одлука игумана.²⁸ У осмом члану се говори о игуману, кога бирају монаси чија се имена налазе у монашком регистру, познатом као *монахологија*. Игуман се бира на општем монашком сабрању. Резултат избора се на одобрење шаље локалном митрополиту. Игумана након одобравања, локални митрополит поставља према утврђеном обреду. Игуман остаје у звању доживотно. Игуман или игуманија треба да се истичу у побожности, љубави према братству или сестринству, познавању црквеног реда и поретка, лидерске способности, и монашко искуство. Пожељно је и да има одговарајуће секуларно образовање. На богослужењима се најпре помиње локални епископ, а затим игуман или игуманија. Игуман манастира мора да буде јеромонах. Уколико је за игумана изабран прост монах, он мора да буде рукоположен по утврђеном реду.²⁹

Девети члан дефинише улогу капелана, односно духовника. У женским манастирима, капелана поставља локални митрополит, а на предлог Игуманског савета. Он мора да буде свештеник у поодмаклим годинама, и мора да борави изван манастира. У мушким манастирима подразумева се да је игуман духовник манастирском братству. Он се стара о њиховом духовном узрастању, и редовно их исповеда. Уколико је за духовника одређен неко поред игумана, његов избор потврђује локални митрополит, на предлог Игуманског савета. Духовник редовно исповеда монахе и искушенике. Када нађе за сходно, духовник искушенике предлаже за монашење Игуманском савету. Имена ових искушеника, Игумански савет шаље на одобрење митрополиту. Према канонима је пожељно да монашење обави надле-

²⁶ *Исџо*, 18.

²⁷ *Исџо*, 18, 19.

²⁸ Greek Orthodox Archdiocese of America, *нав. дело*, 19.

²⁹ *Исџо*, 19, 20.

жни архијереј. Капелан и духовник се на богослужењима не помињу наглас, јер су њихова имена поменути тихо на проскомидији.³⁰

Десети члан документа се тиче искушеника, монаха, монахиња, и јеромонаха. Пријем и отпуштање искушеника је у надлежности Игуманског савета, који о томе обавештава локалног митрополита. Искушеници морају да имају навршених осамнаест година. Уколико су у браку, искушеници морају да имају сагласност својих супружника, потписану у присуству митрополита. Уколико потенцијални искушеник из брака има децу, она морају да имају навршених осамнаест година. Потребно је да прође најмање три године, да би искушеник примио монашки постриг. У складу са канонима, овај период може да буде краћи, само у изузетним околностима. Искушеник у том периоду мора да живи у манстиру. Искушеник остаје да буде власник своје имовине, до примања монашког пострига. У моменту монашења, његова имовина постаје имовина манастира, што се потврђује актом о уступању, и немогућности повраћаја. Рукоположења монаха у ђаконски и свештенички чин обавља локални митрополит, на предлог Игуманског савета, а по одобрењу Синода архиепископије. Рукоположени монах искључиво богослужи за потребе манастира. У складу са одлуком Архиепископије, услов за свако рукоположење је диплома акредитоване богословске школе. Пожељно је да ово правило важи и за рукоположење јеромонаха.³¹

Једанаести члан говори о богослужењу, личном молитвеном правилу, и духовном руковођењу. Сваки монах и монахиња обављају послушања која им одреди игуман, односно игуманија. Они то чине у тишини, практикујући умну молитву. Лично молитвено правило, које подразумева метанисање, молитве уз бројанице, читање, додатни пост, и бдења, одређује игуман за сваког монаха понаособ. Игуман редовно проповеда и поучава своју монашку заједницу, у духу љубави.³²

Дванаести члан дефинише дозволу одсуства, отпуштање, прелазак, и дисциплинске казне за монахе. Монаси могу да напуштају манастир само уз допуштење игумана, односно игуманије, уколико је то потреба манастира, митрополије, или уколико постоји озбиљан лични разлог. Дозвола за привремено одсуство монаха се издаје у складу са правилима која прописује Архиепископија. Уколико монах или монахиња желе да напусте манастир у који су примљени, или да пређу у други манастир, морају да имају оправдан разлог. За то морају да траже писмени отпуст из свог манастира. Пре одласка, монах или монахиња, морају да имају сагласност о пријему од стране митрополита, који је надлежан за манастир у који прелазе. Апсолутно је забрањено да монах или монахиња бораве изван манастира, или у другом манастиру, без сагласности надлежне црквене власти.³³

Члан тринаест дефинише трајност постојања манастира. Митрополија којој припада манастир, ни под каквим околностима не може да отуђи манастирску имовину, или да промени њену намену. Са друге стране, манастир своју имовину мора да користи за своју сврху, и не сме да продаје или мења намену својих објеката. У случају да се број монаха у манастиру драстично смањи, или се манастир потпуно испразни, дужност је митрополита да обнови манастирски живот. У међувремену, докле је потребно, старање над покретном и непокретном манастирском имовином преузима митрополија.³⁴

³⁰ *Исџо*, 20.

³¹ Greek Orthodox Archdiocese of America, *нав. дело*, 19, 21.

³² *Исџо*, 21.

³³ Greek Orthodox Archdiocese of America, *нав. дело*, 22.

³⁴ *Исџо*, 22

Четрнаести члан документа се бави манастирском имовином. Монаси и монахиње немају личну имовину. Пошто је манастир црквена институција у Евхаристијској заједници којом управља митрополит, и пошто је правни субјекат са тачке гледишта црквеног и грађанског права, он задржава прерогативе поседовања и управљања својом црквеном имовином. Уколико постоји одлука да манастир гради нове објекте за потребе монашке заједнице, дозвола мора да се тражи од локалног митрополита, у складу са Одредбама Архиепископије.³⁵

Члан петнаест се бави питањима финасија и управљања. Сви постојећи манастири у Архиепископији, као и они који ће нити основани, морају да буду општежителни, а не идиоритмијски. Извори прихода манастира могу бити разноврсни. Манастири морају да сами себе издржавају, и да материјално помажу локалну митрополију и Архиепископију, а на корист Цркве и друштва. Фискална година за манастире у Архиепископији је календарска година, која почиње првим јануаром, а завршава се тридесет првим децембром. Сваки манастир је дужан да на крају године преда митрополији финансијски извештај за претходну годину, као и буџет за предстојећу. Митрополит у сагласности са Игуманским саветом, може да измени одређене тачке у буџету. Уколико се догоди да трошкови манастира морају да пробију буџет, Игумански савет мора за такве трошкове да добије одобрење од локалног митрополита. Финансијски извештаји у сваком манастиру морају да се се чувају, и да детаљно показују свакодневне приходе и расходе.³⁶

Шеснаести члан садржи разноврсне одредбе. Манастири у Архиепископији не могу да имају женске метохе. У складу са канонима, апсолутно је забрањено мушкарцима, и клирицима и световњацима, да ноће у женском манастиру. Исто важи и за жене у мушким манастирима, осим ако манастир изван свог комплекса има изграђене засебне гостопријемнице за поклонице. Харитативна делатност је основни део манастирског живота. Давање милостиње слабима и сиромашнима је хришћанска дужност, и монашки обичај. Милостињу раздаје игуман, преко особе која је задужена за примање гостију. Манастирска црква није парохијска. У складу са канонима, Света тајна брака се не обавља у манастирима Архиепископије. У изузетним случајевима, Свете тајне Крштења и Миропомазања могу да се одслуже у манастирима. У тим случајевима мора да постоји писмена сагласност локалног митрополита. Подаци о тим Крштењима и Миропомазањима, морају да се упишу у матичне књиге надлежне парохије. Са тачке гледишта грађанског права, манастири правни субјекти, и дужни су да се придржавају корпоративног закона државе у којој се налазе. Документи о инкорпорацији треба да буду једнообразни за све манастире. У њима треба јасно да буде назначен црквени ауторитет коме манастир припада: Митрополија, Архиепископија, и Васељенска патријаршија. Меморандум треба да има име манастира, и поред њега, поменути ауторитет коме припада. Предмети који нису дефинисани овим документом одредби, налазиће се у Интерним одредбама сваког од манастира. Интерне одредбе за сваки манастир понаособ, састављаће се у складу са канонима, општим монашким правилима, и предаваће се на одобрење локалном митрополиту и Синоду Архиепископије. Све постојеће Интерне одредбе, морају да се ускладе са Општим одредбама. Додаци и промене у Општим одредбама могу да настану само на предлог митрополита који су чланови Синода Архиепископије, и уз одобрење свих митрополита који чине Синод. Печати манастира морају да имају лого Архиепископије, и око њега у првом кругу текст: „Васељенска Патријаршија — Грчка Православна архиепи-

³⁵ *Исѿо*, 23

³⁶ Greek Orthodox Archdiocese of America, *нав. дело*, 23

скопија Америке“. У другом прстену треба да буду исписана имена митрополије и манастира. Сваки манастир мора да има књигу инвентара, књигу са пописом заједничке и личне имовине, књигу финансијских извештаја, деловодни протокол и летопис.³⁷

Последњи седамнаести члан објављује правоснажност Општих одредби након њиховог објављивања од стране Светог Синода Васељенске патријаршје. Документ је потписан и објављену Патријаршији у Фанару 12. фебруара 2005. године.³⁸

Утицај Статута Свете Горе Атонске и Древних монашких устава

У документу „*Опшће одредбе за оснивање и ујрављање светим манасџирима у Грчкој Православној архиепископији Америке*“, уочљиво је да се под опште познатим монашким правилима углавном подразумева *Сџаџуџи Свеџе Горе Аџонске*. Конкретно се ради о две главе светогорског статута. Реч је о петој глави, од члана 84. до члана 110, која се зове **Свештени манастири и монаси уопште**, и шестој глави, од члана 111. до члана 122, која носи наслов **Општежитељни манастири**. Ова поглавља и чланови светогорског статута, дефинишу манастирска општежића, руковођење манастирском имовином, улогу игумана и Игуманског савета. Из одредби светогорског статута, готово дословно су преузете одреднице о искушеништву и монашењу. То важи и за манастирска послушања, и услове канонског пријема и отпуста монаха. Вођење *монахолоџије*, и других манастирских књига, такође је преузето из *Сџаџуџа Свеџе Горе*. Чланови „*Опшћих одредби за оснивање и ујрављање светим манасџирима у Грчкој Православној архиепископији Америке*“, који се тичу манастирских зграда и имања, састављени су по узору на одредбе из светогорског статута. *Сџаџуџи Свеџе Горе Аџонске* је усвојен у Кареји 10. маја 1924. године, од стране Дупло ванредног свештеног сабора двадесет светогорских манастира.³⁹

Имајући у виду дугу историју Православног монаштва, *Сџаџуџи Свеџе Горе Аџонске* је одобрен и усвојен релативно скоро. Упркос томе, његове одредбе су утемељене на документима из периода позне антике и средњег века. Светогорски манастири су директни наследници монашких заједница Египта, Сирије, Палестине и Мале Азије. Одредбе светогорског статута имају свој корен у древним монашким уставима: преподобног Пахомија Великог, Светог Василија Великог, и преподобног Јована Касијана. Устав Тавенисиотског општежића, односно поуке и одредбе Светог Пахомија Великог, ава Оросија и Теодора Освећеног, постали су норма за општежитељне манастире хришћанског Истока и Запада. У њима видимо дефинисан општи поредак манастира, улогу настојатеља и духовника, манастирских економа и расходника. У овом монашком уставу, налазимо и одредбе за пријем у манастир, упутства за рад и молитву, и пријем гостију.⁴⁰ Устав Светог Василија Великог из четвртог века, такође устројва живот у општежитељним манастирима, дефинишући услове пријема у монашку обитељ, улогу настојатеља, манастирске послове и послушања. Његове елементе налазимо како у *Сџаџуџу Свеџе Горе Аџонске*, тако и у „*Опшћим одредбама за оснивање и ујрављање светим манасџирима у Грчкој Православној архиепископији Америке*“. Овај устав посебну пажњу посвђује пријему гостију, изласцима из манастира, и односима унутар братства. Свети Василије Велики посебно поглавље посвђује женским обитељима.⁴¹ Одредбе устава Светог Јована Касијана су биле

³⁷ Greek Orthodox Archdiocese of America, *нав. дело*, 24, 25

³⁸ *Исџо*, 25

³⁹ Ангелопулос, Атанасије, Монашка заједница Свете Горе, Манастир Хиландар, Света Гора Атонска, 1997, 122–129, 139, 140

⁴⁰ *Древни монашки усџави*, Православна еперхија далматинска, Шибеник, 2004, 31–71

⁴¹ *Исџо*, 95–185

основа за касније монашке одредбе које се тичу послушања, одбацивања иметка по ступању у манастир, манастирској имовини, и дужини трајања искушеништва. Свети Јован Касијан о овоме говори у својој Четвртој књизи, која се зове **О поретку примања у обитељ оних који се одричу света и о обуци новопридошлих**.⁴² Приликом упоредних анализа „*Ойшїїих одредби за оснивање и уїрављање свейїим манастїири-ма у Грчкој Православној архїеїискоїији Америке*“ и древних монашких устава, важно је да се помене и Устав Преподобног Бенедикта. Овај устав, који је написан у првој половини шестог века, оставља дубок траг у Западној цркви. Одредбе које налазимо у овом монашком уставу, а које се тичу улоге старца, десетника (декана), и манастирске имовине, налазимо и у будућим монашким правилима. То важи и за одредбе Устава Светог Бенедикта, које се тичу пријема гостију, начину примања браће у манастир, пријема монаха из других манастира, и манастирских свештеника.⁴³

Закључак

Како Џон Бинс, управник Института за Православне хришћанске студије Универзитета Кембриџ запажа, Православље се на западу у прошлом веку ширило, не само због великог прилива емиграната, већ и због великог броја преобраћених. Природни конзерватизам Православне Цркве, привукао је многе западњаке, у периоду када су западне цркве прихватале многе промене, као би се прилагодиле модерним, и све изразитије секуларним друштвима.⁴⁴ Из тога разлога је у Сједињеним Америчким државама уочљиво интересовање за монашки живот. Све више људи у постхришћанској Америци, постаје разочарано у материјализам и модеран начин живота. Утолико манастири, све више постају алтернативне духовне оазе.

Пролог енглеског издања књиге старца Јефрема Филотејског „*Очинске ѱоуке*“, написао је митрополит Нафпактоса Јеротеј Влахос. У њему каже да су поуке старца Јефрема у складу са исихастичким начином живота, који је у супротности са рационализмом и сензуализмом. Влахос констатује да су речи ове књиге проистекле из светогорских тиховања и бдења. Оне се представљају Америци, у којој преовлађује атмосфера разочарења рационализмом и сензуализмом. Јеротеј Влахос закључује да Американци почињу да трагају за веродостојним животом, који превазилази ватиканску еклисиологију, академско и интелектуалистичко богословље, протестантсвујућу социологију и етику, духовно празну и варљиву медитацију, и атеистички социјални ангажман.⁴⁵ Међутим, хришћанима у Америци треба да се појасни, да монаштво није другачија врста духовности. Монашки живот је само интензивнија духовност, на коју су позвани сви хришћани.

The Influence of the Ancient Monastic Constitutions on the Document: “General Regulations for the Establishment and Operation of Holy Monasteries in the Greek Orthodox Archdiocese of America”

Summary: Subject of this paper is a comparative analysis of The Ancient Monastic Constitutions of: Venerable Pachomius the Great, Saint Basil the Great, Venerable John Cassian, and Venerable Benedict, on the document: *General Regulations for the Establishment and Operation of Holy Monasteries in the Greek Orthodox Archdiocese of America*. Introducto-

⁴² *Исїїо*, 201–203

⁴³ *Древни монашки усїїави*, нав. дело, 214–238

⁴⁴ Binns, John, нав. дело, 26

⁴⁵ Филотејски, Јефрем, *Очинске ѱоуке*, Православна мисионарска школа при храму Светог Александра Невског, Београд, 2000, 9

ry part of the paper is a brief history of the Greek Orthodox Church in the United States of America. Before the analysis of the document, this paper examines demographic and geographic review of the Greek Orthodox, and the other monastic communities in America, as well as their history. A special emphasis is on the role of the elder Ephraim of Filoteu and Arizona, in the establishment of the monastic communities in America, as well as on his spiritual guidance. Conclusion of this paper examines challenges and perspectives of monasticism, and the monastic communities in the USA.

Библиографија

- Ангелопулос, Атанасије, Монашка заједница Свете Горе, Манастир Хиландар, Света Гора Атонска, 1997.
- Assembly of Canonical Orthodox Bishops in North and Central America, Directory of Male Monastic Communities, преузето са <http://www.assemblyofbishops.org/directories/male-monasteries>, 20.04.2015.
- Assembly of Canonical Orthodox Bishops in North and Central America, Directory of Female Monastic Communities, преузето са <http://www.assemblyofbishops.org/directories/female-monasteries>, 20.04.2015.
- Binns, John, *An Introduction to the Christian Orthodox Churches*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002.
- The Blackwell Dictionary of Eastern Christianity*, Blackwell Publishers, Malden, Massachusetts, 2001.
- Писмо њајџријарха конџианџинојолској Варџоломеја Димитрију архиејискоју Америке од 16. фебруара 2005. џодине, Greek Orthodox Archdiocese of America, New York, 2005
- Ware, Kallistos, "Neither Jew nor Greek: Catholicity and Ehnicity", *St. Vladimir's Theological Quarterly*, vol. 57, 2013.
- Ware, Timothy, *The Orthodox Church*, Penguin Books, New York, 1997.
- Greek Orthodox Archdiocese of America, *General Regulations for the Establishment and Operation of Holy Monasteries in the Greek Orthodox Archdiocese of America*, New York, 2005.
- Древни монашки усџаџи, Православна еперхија далматинска, Шибеник, 2004.
- Jenkins, Philip, *The Next Christendom: The Coming of Global Christianity*, Oxford University Press, new York, 2003.
- Калис, Анастасиос, *Оно шџо бџх радо да знам: 100 џиџџања џравославном џеолоџу*, Задужбина за унапређење СПЦ у Швајцарској, Цирих и Задужбина „Св. Јелисвета Фјодоровна, Београд, 2010.
- Krindatch, Alexei, *Five Intersting Facts about Orthodox Church Geography and Demography in the United States*, Assembly of Canonical Orthodox Bishops in North and Central America, 2010.
- Mead, S. Frank и Hill, S. Samuel, *Handbook of Denominations in The United States*, Abingdon Press, Nashville, 1995
- Пузовић, Владислав, „Ауторитет Цариградске патријаршије у Православној Цркви према Сергеју Викторовичу Тријцком“, *Срџска џеолоџија у двадесетџом веку: истџрживачки џроблеми и резулџџаџи*, књџица 14, 2013
- Schrank, Marvin Leonard James, "Problems of Orthodoxy in America: The Russian Church", *St. Vladimir's Quarterly*, vol. 4, 1962.
- Филотејски, Јефрем, *Очинске џоуке*, Православна мисионарска школа при храму Светог Александра Невског, Београд, 2000.
- Филотејски, Јефрем, *Мој сџџарац, Јосиф исихасџа*, Верско добротворно старатељство Архиепископије београдско-карловачке, Београд, 2014.
- Хопко, Томас, *Православна вера: О Библџији и истџорији Цркве*, Келенић, Крагујевац, 2006.